

Marcel Benčík: Tvorba výstav je pre mňa uvažovaním nad priestorovým environmentom

Ján Kralovič

Designum 3/2024

Marcel Benčík (1977) vyštudoval grafický dizajn na Katedre vizuálnej komunikácie Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave (1998 – 2004), kde absolvoval aj doktorandské štúdium (2004 – 2007). V súčasnosti na škole pôsobí na pozícii docenta a prorektora pre medzinárodnú spoluprácu. Zároveň je vedúci Ateliéru Priestor Katedry vizuálnej komunikácie, ktorého založenie inicioval. V dizajnerskej praxi sa zameriava najmä na komunikačný dizajn v architektúre a priestore, výstavný dizajn, ale aj knižný dizajn, vizuálnu identitu a známkovú tvorbu.

Dizajnér Marcel Benčík spolupracuje s mnohými významnými kultúrnymi inštitúciami naprieč Slovenskom (Slovenská národná galéria, Slovenské národné divadlo, Východoslovenská galéria v Košiciach, Považská galéria umenia v Žiline, Galéria M. A. Bazovského v Trenčíne, Mestské divadlo Žilina, Slovenská pošta a ďalšie), so slovenskými výtvarnými umelcami na individuálnych projektoch (napríklad: Rastislav Sedlačík, Palo Macho, Jana Hojstričová).

Významná je jeho spolupráca s architektonickým štúdiom zerozero z Prešova. Medzi najvýznamnejšie práce autora patria výstavné projekty a expozície: *Model: Múzeum súčasného umenia* (kurátorka: Lucia Gregorová Stach, 2024) a *Majster z Okoličného a Gotické umenie okolo roku 1500* (kurátor: Dušan Buran, 2017) pre Slovenskú národnú galériu; *Prvé múzeum intermédií II – Medzi informáciou a pamäťou* a *Prvé múzeum intermédií III – Nežná sila* (obidve kurátorka: Miroslava Sikorová- Putišová, 2022) pre Považskú galériu umenia v Žiline; *Miloš Alexander Bazovský – stála expozícia* (kurátorka: Radka Nedomová, 2018); priestorovo-komunikačné riešenie Balustrády na námestí v Žiline (v spolupráci s architektonickým štúdiom 2021, 2014), vizuálna komunikácia v architektúre a navigačný systém kultúrneho centra Kasárne/Kulturpark Košice (v spolupráci s architektonickým štúdiom zerozero, 2013); vizuálna komunikácia v architektúre a navigačný systém Mestského úradu v Leopoldove (v spolupráci s architektonickým štúdiom zerozero, 2022). V roku 2008 sa zúčastnil výstavy v rámci pavilónu Slovenskej a Českej republiky na 11. Bienále architektúry v Benátkach (v spolupráci so zerozero). Od roku 2014 spolupracuje s Mestským divadlom v Žiline, pre ktoré pripravuje vizuálnu identitu divadelných predstavení. Uvedený fragment projektov dokazuje Benčíkov intenzívny záujem o priestor a jeho dizajnerské riešenie. Na tento aspekt sme sa rozhodli zacieliť náš rozhovor a problematike výstavného priestoru sa intenzívnejšie venovať.

Czartoryscy. Historia kolekcji. Galeria Kordegarda NCK, Varšawa, Poľsko, 2017. Foto: Marcel Benčík

Na začiatku by azda bolo vhodné vysvetliť, aký je rozdiel medzi výstavným dizajnom a výstavnou architektúrou.

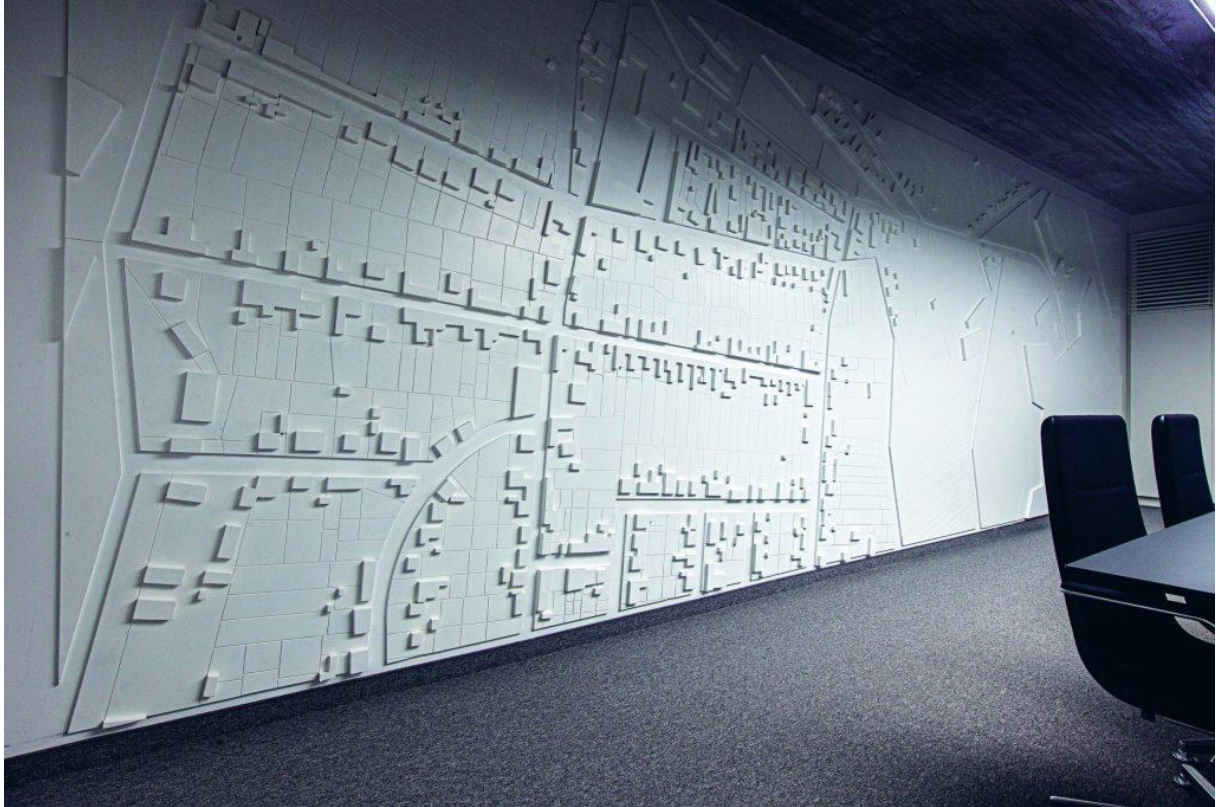
V slovenskej, ale aj zahraničnej praxi sa používajú obidva termíny. Myslím, že obidva sú v poriadku. Z pozície mojej profesie by bolo asi presnejšie používať slovné spojenie výstavný dizajn. Na tvorbe výstav a expozícií sa rovnako podieľajú dizajnéri aj architekti, niekedy dokonca spolupracujú na jednom projekte ako rovnocenní partneri, napríklad na súťažných projektoch pre Východoslovenskú galériu so zerozero z Prešova alebo na expozícii lokálnej architektúry pre Galériu Miloša Alexandra Bazovského v Trenčíne sme spolupracovali spolu s Alešom Šedivcom. Ak by sme však potrebovali nájsť diferenciáciu, myslím si, že architekti sa vo všeobecnosti viac sústreďujú na tvorbu výstavného priestoru, jeho hmotné, funkčné a fluktuálne vzťahy. Priestor modelujú. My dizajnéri ho skôr vnímame ako ihrisko pre transpozíciu informácií. Tie môžu mať podobu textu, dvojrozmerného alebo trojrozmerného diela, objektu, digitálnej aplikácie – teda všetkých nosičov verbálnej či vizuálnej informácie.

Kasárne/Kulturpark, Košice (spolupráca zerozero), 2013. Foto: archív zerozero

Mestský úrad Leopoldov (spolupráca zerozero), 2022/2023. Foto: Jana

Mapa mesta Leopoldov v zasadacej miestnosti Mestského úradu Leopoldov (spolupráca zerozero), 2022/2023. Foto: Jana Hojstričová

Pojem výstava alebo expozícia vychádza z francúzskeho *exposer* – *vystaviť*, odvodeného z latinského *exponere, expositum* – *vyložiť, vystaviť*. Slovo má etymologickú súvislosť aj s latinským *exhibere, exhibitum* – *prinášať, podávať, preukazovať*. Výstava môže byť výkladom, explikáciou alebo dokonca interpretáciou témy alebo autora/ky, alebo môže mať charakter mediácie – sprostredkovania témy jej vhodným podaním. Akú úlohu v tomto ponímaní výstavy zohráva výstavný dizajn?

V mojej práci sa snažím zohľadňovať oba tieto elementy: mediačný aj interpretačný. Pre mňa je však vytvorenie výstavy vždy aj novým dielom. Snažím sa vytvoriť originálny výstup, novú kvalitu prostredníctvom dizajnovania vystavovaných diel. Len čo ma oslovia na nejaký projekt, vždy začnem intenzívnou spoluprácou s kurátorom/ kou. Moje uvažovanie podmieňuje jeho či jej výber, rozsah diel, ako aj ich charakter a medialita. Zámerom je dosiahnuť synergiu s kurátorskou koncepciou, ale zároveň chcem výstavným dizajnom vytvoriť inovatívny kontext. Usilujem sa primárne pochopiť obsah, tému výstavy alebo tvorbu autora/ky, ale tieto podnety ešte transformujem do vlastnej práce, autorského prístupu, ktorý vnímam ako priestorový environment.

Mestský úrad Leopoldov (spolupráca zerozero), 2022/2023. Foto: Jana Hojstričová

Je tvoje uvažovanie výrazne autorského dizajnu podmienené aj typológiou výstav? Predsa len iný typ sprostredkovania si vyžaduje edukatívna výstava (napr.: *Observatory Meudon*, M. R. Štefánik, Paríž, 2021) ako retrospektívna výstava umelca/kyne (stála expozícia M. A. Bazovského, Trenčín, 2018) alebo voľnejšie priestorové riešenie výstav, napríklad aké kontinuálne rozvíjate v projektoch s maliarom Rastislavom Sedlačíkom a filozofom Norom Lackom.

Nemám celkom nastavené tieto kategorizácie a dizajnovanie expozície im priamo neprispôbujem. V prípade výstav so živými tvorcami je jasné, že je to iná situácia. Veľa o výstavách komunikujeme a vzniká živá vec, často priamo na mieste. V prípade výstav o osobnostiach (napr. Štefánik alebo inej výstavy) ide o odlišný prípad, keďže tu nenastáva už reflexia autora. Mám ale pocit, že v práci posledných rokov sú majoritné výstavy, ktoré sú zamerané skôr na autorské inštalácie a dizajn výstav žijúcich autorov/iek. Edukatívne či historiografické výstavy sa ku mne dostávajú menej, hoci by ma rovnako zaujímali a boli by pre mňa výzvou.

Mistrz Pityński, Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego, Warka, Polska (spolupráca Elipsy), 2017.
Foto: Kamila Schińwelska

Podľa tvojho portfólia sa nazdávam, že v tvojej tvorbe sa výrazne prejavuje záujem o akcentáciu fundusu alebo niečoho, čo nazvem inštalačným dispozitívom. Výstava je vždy priestorovou distribúciou diel v snahe sprostredkovať ich význam inštalačným osadením a voľbou média. Ak vychádzam z predpokladu, že percepčná skúsenosť je viazaná na telo, potom pod dispozitívom výstavy rozumiem aj usporiadanie, ktoré determinuje vzťah k pohybu, k percepcií a následne podmieňuje i hodnotenie vnímaného. Dispozitívom nazývam možnosti, variácie sprostredkovania témy, v ktorej sa finálna distribúcia diel v priestore stáva výstavou. Toto sprostredkovanie môže byť priestorové, môže pracovať s časom, ako aj rôznymi technologickými a technickými prostriedkami, ktoré ovplyvňujú vnímanie diela (veľkosť, mierka, rámovanie, hľadisko, časové trvanie diela a pod.), ako aj jeho mediálne vlastnosti a kvality (technika a technológia, použité aparáty). Aký vzťah zohráva dispozitív v tvojom premýšľaní?

Toto je niečo, nad čím neustále uvažujem a v každej výstave sa mi táto téma vracia. Budem hovoriť skôr o konštrukcii alebo funduse, teda objektoch, ktoré sa vo výstave nachádzajú alebo sú pre jej funkčnosť nevyhnutné, a pritom nie sú umeleckými dielami. Pracujem s jednoduchým princípom: len čo sa určitý postup alebo predmet v dizajne priestorovo zmnožené a frekventovane opakuje, stáva sa zároveň akoby neviditeľným. Mám skúsenosť, že pokiaľ sa objavujú na výstave výrazné prvky – ako sú rámy, vozíky, police a podobne – to, čo na začiatku zaujme, prestáva divák/čka postupne vnímať a čoraz viac sa koncentruje na dielo. Snažím sa budovať environment, ktorý je prostredím pre diela. I keď niekto môže byť v úvode znepokojený alebo rozptýľovaný, postupne – a to je moja častá skúsenosť – prestáva fundus vnímať a chápe ho ako formu rámu. Mojim zámerom je vytvoriť prostredie, ktoré diváka/čku „objíma“. V priestorovom riešení ma zaujíma fyzický kontakt s dielom, ktorý je úplne iný ako v knihe alebo na internete. Je dôležité, aby mal návštevník/čka z výstavy zážitok. Preto som

presvedčený, že výstava má byť kvalitatívne iný konštrukt priestoru, ktorý je neobvyklý, vizuálne zaujímavý, a tak môže obsah výstavy sprostredkovať zážitkovou formou.

Majster z Okoličného, Slovenská národná galéria, Bratislava, 2016. Foto: Martin Deko
Riešenia expozícií, na ktorých sa podieľaš, často pomerne radikálne vizuálne zaplňujú priestor. Vytvárajú isté bludisko, v ktorom sa musí návštevník/čka zorientovať. Je to zámer? Áno. Tento spôsob práce reprezentuje môj vzťah k divákovi. Existujú viaceré stratégie. Jedna z nich je vyčistený priestor s funkčným rozmiestnením diel v ideálnej výške a podobne. Mňa ale tento spôsob nezaujíma. Snažím sa o vychýlenie a čiastočné zneistenie diváka/čky. Som presvedčený, že návštevníci galérie či múzea sú prezieraví a dokážu si sami vyhodnocovať a prepájať veci a kontexty. V inštitúciách, s akými spolupracujem, očakávam, že prichádza viac-menej poučený návštevník, ktorý dokáže kriticky vyhodnocovať a reagovať na diela a nemusia mu byť prinášané ako na podnose. V tomto teda zohľadňujem pri premýšľaní aj to, v akej inštitúcii výstavu realizujem.

Celý článok nájdete v [časopise Designum 3/2024](#) na s. 12. Viac informácií o [predaji časopisu Designum](#).

Designum oslavuje tento rok 30. výročie svojho vzniku! Pri tejto príležitosti bola v Galérii dizajnu Satelit otvorená [výstava](#) a k prvému tohtoročnému číslu sme Vám pribalili malý darček v podobe zápisníka.